

Антонио Еванђелиста

Ђеле кула

КОСОВО 2000 – 2004

Наслов оригинала :

Antonio Evangelista – La torre dei crani

© Copyright by Antonio Evangelista

© За српско издање Новоли
Београд, 2011.

Превод: Игор Радојчић

Лектор и коректор: Ана Петровић

Насловна страна: Саша Живаљевић

За издавача: Игор Радојчић

Сва права задржана. Доштампавање и објављивање у
целости као и у сегментима само уз дозволу издавача.

Ова књига је објављена уз помоћ Министарства за Косово и Метохију Владе Републике Србије и Телекома Србија.

Захваљујемо се, такође, Народном музеју у Нишу на пруженој сарадњи и помоћи.

Целокупан приход од продаје ове књиге намењен је Дечјој кући у Грачаници.

Предговор

Косовска лекција

Косово је од 1999. протекторат Уједињених нација, али и покрајина Србије, у којој се налази неколико рудника, предивни средњовековни манастири и многи митови. У Покрајини је већинско становништво албанско, исламске вероисповести, које је српска влада годинама дискриминисала и које је дуги низ година тражило потпуну независност од Београда. На Косову се налазе места и споменици који чине српски национални идентитет, али је то и место хиљаду супротности, тако да вам пада на памет реченица Винстона Черчила да Балкан производи више историје него што може да је потроши.

Како, иначе, тумачити огромну количину историје на територији која има становништва као Калабрија (око два милиона), а за трећину је мања од Калабрије, за коју је потребно одржати компаративни историјско-социолошки семинар да би се схватили основни елементи овог проблема?

За „долину гаврана“ водиле су се разноврзне битке: верске и националне, освајачке и ослободилачке, криминалне и технолошке, етничке и политичке, између севера и југа, између запада и истока, као и многе међусобно помешане. С времена на време агресори су постајали мете напада, жртве су се преображавале у злочинце, и обрнуто, у трагичној игри доминације и срџбе.

Последњи конфликт је из 1999. НАТО је користио силу да би приморао полуауторитарни режим Милошевића да прекине крвави прогон косовских Албанаца. Али, рат

је донео више штете у односу на оно што је постојало, и створио је услове за нови вид прогона, мање насилан од оног претходног, али са измењеним улогама. Албанска већина сада дискриминише српску мањину.

Коначни резултат косовских несрећа, ипак, није хаос нити стварање краљевства неподношљивости и апсурда. Није истина да не постоје разумни излази из тог чвора и кризе која мучи Косово. Било би довољно, да би се одредио пут ка налажењу решења, научити само неколико лекција које нам је његова одисеја одржала. Тај пут је напоран колико је то потребно, али у потпуности избалансиран између локалних могућности и ресурса Европске уније.

Прва и најважнија лекција је да ратови не служе ничему. Чак и они хуманитарни, на први поглед недиректни, као што је онај између земаља НАТО и југословенског режима 1999. Косовски рат је, у ствари, био лак војнички успех и потпуни политички неуспех. Сви ратови носе изненађења и завршавају на начин другачији од онога како је предвиђено и жељено на почетку, али овде је сам рат носио огромну политичку грешку у процени, а последице се осећају и дан-данас.

Западни политички лидери који су започели сукоб говорили су да то чине на добробит локалног становништва. Али, излазак из сукоба је био у горим условима него што је то било на његовом почетку.

На почетку кампање бомбардовања владе држава НАТО су тврдили да то чине ради спашавања људских живота од пројекта етничког чишћења који је био на делу. Пре 24. марта 1999, жртава грађанског рата између ОВК и званичних и парамилитарних српских трупа је било око три хиљаде, а није утврђено да је постојао план српске владе у вези са масовним уништавањем. Током једанаест недеља бомбардовања убијено је десет хиљада људи. Жртве су биле, у великој мери, албански

цивили које су убиле парамилитарне формације и регуларна војска, али и Срби који су убијени због освете. Покушај етничког чишћења, уколико га је било, постао је ефекат рата а не његов узрок.

Други циљ НАТО-а је био да се спречи истребљење косовских Албанаца. На почетку ратних операција, процењено је да је 230 хиљада Албанаца напустило своје домове. На крају бомбардовања расељених је било милион и четири стотине хиљада. Од тог броја, 840 хиљада је побегло ка избегличким камповима у Македонији и Албанији. Не знамо данас, и можда нећемо никад сазнати, колико је тих избеглица побегло пред налетима Милошевићевих трупа а колико због НАТО бомби. У сваком случају, шеф мисије УН на Косову Кушнер оценио је да је међу избеглима и око 130 хиљада Срба.

Оно што знамо са разумном сигурношћу је да је постојала конкретна алтернатива рату. Персонал ОЕБС-а распоређен на Косову с циљем заштите албанског становништва након прекида ватре између Срба и ОВК-а у октобру 1998. могао је бити искоришћен да се добије неопходно време ради доласка до мирног решења конфликта, тј. до промене власти у Београду.

Та промена уопште није била немогућа. Милошевић није био недодирљив. У ствари, више није био омиљен међу Србима. Није успевао да контролише земљу на тоталитаран начин и замало није изгубио власт током демонстрација 1996-97. Посматрачи ОЕБС-а можда не би спречили насиље, али би сигурно смањили нападе на цивиле и спречили би катастрофу која је уследила.

Тих година сам водио биро УН-а у Бечу и били смо у непрекидном контакту са врхом ОЕБС-а, чије седиште је такође у Бечу. Сећам се добро да је опште мишљење на свим нивоима ОЕБС-а и УН-а било да је потребно повећати међународни контингент који је већ био прису-

тан на терену и да је то најпрактичнија алтернатива рату. И други посматрачи, као рецимо бивши амбасадор Канаде у Југославији, Џејмс Бисе, оценили су да је НАТО на Косову водио „неправедан и нимало потребан рат“ и да је распоређивање персонала ОЕБС-а могло бити решење које би уштедело људске патње али и трошкове рата.

НАТО је, ипак, одлучио другачије. Пошто су окупили стране у дворцу Рамбује, у Француској, током фебруар-марта 1999, госпођа Олбрајт, амерички државни секретар, представила им је план политичке аутономије Косова који је предвиђао одржавање референдума након три године, чиме би се решио коначан статус покрајине. Пошто су Срби одбили план, почела су бомбардовања.

Рат је завршен парадоксом. Милошевићу су наметнути услови који су у одређеној мери били повољнији у односу на оне из Рамбујеа, међу којима пренос власти на Косову на Уједињене нације, где је присутна Русија са правом вета, која је највећи међународни савезник Србије. Суштина парадокса је да су Албанци водили рат да би дошли до независности од Србије, а Срби да би задржали Косово у оквиру Југославије. На крају НАТО је интервенисао у грађанском рату, стајући на страну која је победила, да би прихватила разлоге стране која је изгубила, по питању које је проузроковало рат. Косово је, у суштини, на основу Резолуције 1244 Савета безбедности остало део Србије. Политички неуспех нема ниједну олакшавајућу околност: нису спашени људски животи, економске инфраструктуре Србије су биле полууништене, а правно Косово је остало тамо где је и било. НАТО се, тада, противио одвајању Косова од Србије. Рат није завршен изјавама као што је то обичај него серијом преговора током којих су Русија и Србија успеле да добију не мале уступке.

Али, рат на Косову је имао и друге аспекте. Представљен је као „праведан“ рат који је требало

да да` замајац новој ери, ери активних хуманитарних интервенција, уколико је могуће превентивних, које се базирају на два концептуална стуба: употреба силе у име универзалних вредности насупрот уских националних интереса због којих су се суверене државе сукобљавале и (увек у име истих универзалних вредности) војна интервенција у унутрашње послове држава уместо спречавања насиља и територијалног угрожавања, као што је било у Заливском рату 1991.

Први од ова два принципа су примењени на недоследан начин. Пошто су одлучили да не ризикују животе војног персонала, кампања за Косово је био рат из ваздуха, бомбардовање са огромне висине. Нико није приметио да је циљ рата био да се заштите косовски Албанци.

Други стуб доктрине хуманитарних интервенција је евидентно нелегалан са основа међународног права, као и на основу признатих стандарда односа међу државама. Једна држава или група држава не могу да се мешају у унутрашње послове друге државе. А још мање им је дозвољено да то чине силом. Уколико се то деси, компромитују се основе међународног поретка.

Уколико се ово право не сме кршити, не постоје ограничења кршења људских права која чине тирани и криминалне групе унутар својих граница. Зато се универзална савест није побунила када је међународна заједница одлучила да интервенише да би спречила геноциде и масакре који су се дешавали, рецимо, у Сомалији, Хаитију, Конгу или Руанди. На тим местима, ипак, није било бомбардовања. Дошло је до интервенција које су сачињавале шему очувања мира, а не рата.

Интервенција чији је циљ заштита људских права не може се вршити средствима која представљају контрадикцију њеном мандату. Морају бити одобрене од глобалне власти – Савета безбедности или Генералне

скупштине УН – и не смеју оставити сумњу у своју хуманитарну матрицу. Поштовање међународних конвенција о ратовању и употреба оружја ради заштите цивила морају бити на првом месту.

Оба ова услова НАТО је прекршио током рата на Косову. НАТО је деловао без одобрења Савета безбедности. То значи да је себи присвојио право да се повинује или не међународном праву, стварајући изузетак на основу кога било које регионално удружење може себи да присвоји улогу Уједињених нација по питању заштите људских права и да интервенише војно против кршења права једне етничке групе која се налази у било ком делу планете. Русија би, на пример, могла да интервенише у Украјини преко ЗНД (Заједнице независних држава), уколико у неком тренутку буде сматрала да су Руси који тамо живе угрожени. И Кина би то могла да учини у различитим азијским земљама где има кинеских емиграната, уз помоћ неке од организација којој припада или на коју има утицаја.

НАТО је на Косову, такође, прекршио члан 14 Протокола из 1977. и Конвенције из Женеви из 1949. која забрањује нападе на „циљеве неопходне за преживљавање становништва“. „Праведан“ рат прво штити цивилно становништво. Јасно је да се НАТО трудио да избегне директне нападе на српско становништво, у смислу да нису бомбардоване приватне куће и места на којима су се налазили људи. Ипак су разорили многе важне објекте, укључујући оне за снабдевање водом и електричном енергијом, чиме су нанете велике штете и невоље цивилном становништву. Уништења током рата се процењују на око 30 милијарди долара из 1999, што је једнако 1,5 БДП Србије и Црне Горе из те године. НАТО је тиме казнио а не помогао другу невину жртву Милошевићеве бруталности, уз косовске Албанце, цивилно становништво Србије.

Друга велика лекција из косовског рата је да не постоје

неизбежни сукоби култура, нација и цивилизација, осим у интерпретацијама њихових поборника. Права мотивација и понашање протагониста ових сукоба су потпуно различити од онога које им придају политика, дипломатија и информације које круже на међународном нивоу. Косово није покрајина вековних етничких мржњи и верског фанатизма. То важи и за преостали део Балкана.

Читање сведочанства Антонија Еванђелисте је веома поучно по том питању. Ради се о једном од ретких докумената о Косову испрличаних у првом лицу, на основу информација које је сакупио неко са стране, неутралан, што и јесте функционер полиције који се налази у мисији мира. Његова процена основног проблема је прецизна. Не постоји на тој територији никакав реални конфликт верског, па чак ни етничког типа. Такозвана терористичка претња је предимензионирана зато што исламска вера није доминантан део идентитета и вредности косовских Албанаца. Верзија ислама која је тамо раширена је блага, недовољна да генерише политички фанатизам и екстремизам. По Еванђелисти, њихов идентитет се прилично заснива на наслеђу пастирског друштва са клановима и примордијалним правом Кануна, грађанским и кривичним закоником људи планина, жив и актуелан, чак и у својим трагичним одразима Косова данас.

Цркве и манастири који су запаљени током нереда 2004. на Косову нису били симболи непопустљиве верске узвишености него симболи српске моћи и културе. Нереди су били много више него спонтана ерупција народног незадовољства против администрације УН, српске владе и кашњења у процесу самодетерминације. Припрема и режија демонстрација које је водио центар моћи биле су више него евидентне.

Добар део актуелне кризе на Косову, по Еванђелисти, лежи у чињеници коју међународна заједница и јавно

мњење, како европско тако америчко, радије игноришу: дуг и дубок утицај ОВК и њених активности на скоро сваки аспект живота на Косову. И ту налазимо наслеђе погрешног рата.

ОВК је од самог почетка гомила банди различитог порекла и дискутабилних војничких вредности, које су некако изненада испливале на југословенску сцену. Подржани и наоружани од НАТО-а, као побуњеничка снага против злочина војске и српских парамилитарних снага, многи ОВК припадници су починили зверске злочине, чак и против Албанаца које су етикетирали као издајнике или колаборационисте. Неки од припадника ОВК-а, такође, познати су и праћени од разних европских агенција за борбу против дроге као неки од најпознатијих учесника балканског пута хероина.

ОВК је данас група са политичко-економско-криминалном влашћу коју чине три мегаклана, који су подељени у 13 мањих поткланова, који контролишу основне институције, економију и косовско друштво. Неки од најпознатијих вођа тих кланова су оптужени пред Међународним судом у Хагу за злочине почињене у бившој Југославији, а криминалом су се бавили током и након рата против режима у Београду.

Спајање, скоро идентификација ОВК и њених вођа са косовско-албанском мафијом, која је најагресивнија организована криминална формација у Европи данас, ствара од Косова један од најозбиљнијих безбедносних проблема нашег континента. На посебан начин тај проблем дотиче Италију. Аларм који је својим документом укључио Антонио Еванђелиста не сме да прође у тишини.

Дипломате и политичари такозване „Контакт групе“ (Италија, Француска, Немачка, Велика Британија и Русија), који заједно са УН траже будуће решење за однос Косова са међународном заједницом, чини се

да немају у виду тешке чињенице које су изнете у овој књизи. Питање организованог криминала, политичке корупције и лоше владавине на Косову, као и њихове рефлексије у многим европским земљама, не налазе се у агендама преговарача. Као да ова тема не постоји. Непотребно је истицати како ће европски грађани, а у првом реду италијански, горко платити то изостављање у наредним годинама, када могуће независно Косово поклони дипломатски имунитет многим криминалцима који су стигли до врха косовске политике.

Ко чита ово дело и пореди чињенице које су у њему изложене са стандардима легалности који су на снази у западноевропским државама, може лако да увиди оквир акције за решење косовске кризе. Уколико се не пресече точак политичко-мафијашке моћи који влада Покрајином, од њене независности нећемо добити ништа друго осим стварање криминалне државе у близини центра Европе.

Пино Арлаки¹

Рим 19. јануар 2007.

---

¹ Пино Арлаки је аутор више књига на тему мафије и организованог криминала. Био је генерални директор УН бироа у Бечу и извршни директор Бироа за контролу дроге и превенцију криминала. Почетком деведесетих година прошлог века у Италији је био оснивач ДИА (Direzione Investigativa Anti-mafia), агенције која се и данас бави борбом против активности мафије и организованог криминала. Тренутно се бави академским радом као професор социологије на универзитету у Сасарију, а такође је и члан Спољнополитичког комитета Европског парламента.

Увод

Од почетка деведесетих година прошлог века сведоци смо политичких промена на европском континенту и, као њихова последица, стварања нових сценарија чији је заједнички именованитељ консолидовање криминалних група и њихових стратегија ван националних граница, имајући у виду предности које су неке државе на друштвеном, економском и правном пољу могле да обезбеде.

Одређени делови Европе постали су раскрснице недозвољене трговине, а област Балкана, пре свега, постала је мета организованих транснционалних криминалних група ради недозвољених активности као што су илегална емиграција, трговина људима, трговина наркотицима и украденим возилима, праће новца.

Непосредна географска близина наше земље учинила је да је зона Балкана рута недозвољене трговине која се усмерава ка нашој земљи, изнад свега када су у питању наркотици и трговина људима.

Међународни фактори су спремно реаговали на ту еволуцију криминалне панораме, припремајући одговарајуће инструменте сарадње да би одговор институција био још гласнији, не ограничавајући га само на националне оквире.

Сетимо се *SECI (Southeast European Cooperative Initiative)* или Споразума о сарадњи у борби ванграничног криминала, који је омогућио државама које су му приступиле да размењују помоћ и на оперативном плану. А на ширем пољу људских права, економског, културног и научног развоја, као и сектору организованог криминала у Пакту за стабилност југоисточне Европе и Јадранској иницијативи.

И Италија се активно укључила у иницијативе међународне полицијске сарадње, закључујући уговоре о реадмисији са многим земљама Европске уније, централно-источне Европе, Африке и кавкаске Азије, прихватајући нову стратегију с циљем да трансформише „житне“ интервенције у чврсто присуство и структуре које омогућавају бољу информативну интеграцију између италијанске полиције и балканских земаља.

Не треба заборавити значај мреже канцеларија за везу у балканским земљама и другим земљама југоистока Европе које се налазе у суседству Балкана. Желим да подсетим на сарадњу између Италије и Албаније, стварањем *Missione italiana interforze* чији циљ је био да створи минимум услова за правду, легалитет и безбедност, што је било неопходно да би се омогућиле истражне радње против албанских организованих криминалних група које су имале интерес у нашој земљи.

Данас Канцеларија за везу у Тирани има високе циљеве да рационализује и ојача интервенције глисери-ма, наставак акције тражења и хапшења албанских криминалаца, интензивирање истрага у одређеним сегментима, као што је трговина људима.

Важно је и присуство италијанских снага реда у оквиру УНМИК-а, посебно италијанска ћелија у *CIU (Central Intelligence Unit)* која је полазна тачка за активности које спроводи Служба међународне полицијске сарадње у оквиру централне дирекције криминалистичке полиције.

Више је него очигледна суштинска активност структура које примају, анализирају и проверавају информације о криминалним организацијама косовских Албанаца које су активне на тој територији у пословима са наркотицима и оружјем, илегалном миграцијом и трговином људима. Посебна пажња је усмерена на облике верског

интегрализма и национализма.

Улога међународних иницијатива у превенцији и у сукобу са криминалом израња у свој својој важности на страницама ове књиге, чији аутор, пролазећи кроз етапе сопственог искуства у мисији УНМИК на Косову, износи интересантне детаље из историје, обичаје, верска и политичка уверења, с циљем да осветли корене албанско-косовског криминала.

Антонио Манганели

Шеф Државне италијанске полиције

Ђеле кула

Пролог

Мисија УНМИК-а била је јединствена прилика да се анализира постојање криминолошког феномена као што је албанско-косовски, почевши од корена, не само географских, него и историјских, верских, политичких и социјалних.

На страницама које следе покушаћу, на основу искустава која су сазрела током две мисије на Балкану, да представим албански криминал у његовим различитим криминогеним компонентама, с циљем да укажем на стварност којој се већ годинама Државна италијанска полиција и друге полиције Европе и Америке супротстављају.

Парафразирајући Марлона Бранда из филма Апокалипса данас, могу да потврдим да је на почетку мисије оптужити некога за убиство било као писати прекршајну казну због прекорачења брзине од 500 миља на стази у Индијанаполису.

Људи су се убијали, и/или решавали међусобне спорове служећи се оружјем због најбаналнијих мотива, које су појачала лоша сећања из рата, која никада нису залечена, напротив.

Десило ми се да интервенишем у различитим случајевима „скупљања лешева“. Сећам се тела оца који је убијен пред очима сина од шест година зато што је заборавио камен у одводном каналу комшије, или тела двадесетогодишње девојке чија је једина кривица била та што је седела у ауту поред младића кога су заменили за члана противничког клана, а није се зауставио на знак приватног обезбеђења локалног шефа. То је, као обичај

за тај регион, имало за пример да „сумњиви“ аутомобили морају бити заустављени на било који начин... макар се и пуцало на њих.

Научио сам на почетку да је, када би рођаци дошли по тело покојника у мртвачницу, то најбољи тренутак да се схвати шта стоји иза убиства. Породица би тражила тело одмах да би га сахранила по муслиманским обичајима, а нама је тело покојника било потребно да би се обавила аутопсија. Дакле, што су чланови породице били спремнији на „сарадњу“, ми смо били вољнији да им препустимо тело, у супротном цео процес је могао да траје и целу седмицу (сиц!). Тако бисмо сазнали, мање или више званично, шта је у питању у највећем броју случајева убиства: крвна освета, сукоб међу комшијама, организовани криминал...

Није прошао дан без пуцњаве или без бацања бомби, рецимо на аутобуској станици, да би се осветило неко адолесцентско ругање, барем би се у Италији схватило као ругање, што је у том простору и култури попримало облик увреде која је захтевала освету. А освета на Косову је само једна, крвна, она из Кануна.

Након командовања Одељењем за убиства у Пећи, моја каријера у оквиру УН-а се наставила у СЦИУ (Central Crime Investigation Unit), централном одељењу, надлежном за цело Косово по питању ратних злочина, а након тога у Дирекцији за операције са задужењем стратегије и планирања превенције криминала.

У другој мисији сам био додељен CIU (*Central Intelligence Unit*) као шеф новоосноване „*Flagging and Targeting Cell*“, која је координисала истраге о организованом криминалу и тероризму на целом Косову, улога коју сам обављао до краја своје мисије.

Желео сам да изнесем своја искуства и своје импресије, као и информације, у мери у којој ми је

дозвољено, с циљем обогаћивања сопственог искуства на најбољи могући начин као функционера Државне италијанске полиције, дајући истовремено „косовски“ поглед на албански криминал који је присутан у Италији, али и у Европи и Сједињеним Америчким Државама.

Надам се да би тај рад могао бити поштован и вреднован ради ефикасније борбе против сваке врсте криминала, коју год форму имао и где год се налазио.

ПРВИ ДЕО

Косово Поље: долина гавранова

Косово се простире на великој висоравни од око 500 метара висине, окруженој венцем планина са врховима и до 2500 метара, које га одвајају на северозападу од Црне Горе, на североистоку од Србије (којој још увек званично припада), на југозападу од Албаније и на југоистоку од Македоније. Његова површина је око 10.800 квадратних километара (отприлике као Умбрија), а становништва је око 2,2 милиона (по процени Европске уније), са 50% становништва испод 20 година (најмлађе становништво у Европи).

Од 2,2 милиона људи, око два милиона су Албанци, 150 хиљада Срби, а остало су мањине: Роми, Ашкалије, Горанци.

Када смо стигли у Приштину, упутили су нас (заједно са групом италијанских полицајаца које сам предводио) у полицијски тренинг центар, да би нам објаснили локалне обичаје. Теме су биле разноврне: почев од правних локалних ствари, криминалистичка процедура и југословенски кривични закони, потом принципи који регулишу мисије УН као што су људска права и сексуално узнемиравање, да би стигли до понашања и/или гестава које је апсолутно неопходно избегавати имајући у виду значење које имају у култури и традицији Балкана. Тако сам, на пример, схватио који је разлог због кога, уколико желим руком да покажем број три, није згодно користити палац и два суседна прста, по италијански – ако тако могу да кажем – зато што је то нама три, а Албанцима је то „симбол српске победе“, тако да сам научио да покажем број три не користећи палац.

Након обуке, која је трајала седам дана, пребачен сам

из Приштине у регион Пећи, где сам радио у Регионалној истраживачкој јединици, као шеф Одељења за убиства.

Потом је уследила додатна обука, више техничко-правна, коју су нам држала двојица правника (тужилац и судија) и том приликом сам открио, у разговору са осталим колегама из међународног контингента (немачког, француског, америчког, канадског, руског и других) да је италијанска полиција једина која захтева од својих припадника завршен факултет уколико желе да дођу до позиције коју они називају „senior officer“, тј. да има место руководиоца у служби.

Седели смо у конференцијској сали, ја у првом реду насупрот два предавача који су нам објашњавали правне институције на Косову и у Југославији, када се изнад њих двојице подигао црни облак, кружећи по небу. Кроз прозор сам посматрао црну тачку која се помешала са ружичастом бојом заласка сунца. У првом тренутку сам помислио на јато чворака које сам виђао у Риму, али ово су биле много веће птице и са мањим распоном крила. Један од предавача је приметио моју радозналост и на албанском ми рекао: „Косова“, што је значило – гавран. Било је 17,30. Памтим са прецизношћу време зато што сам приметио да се и следећих дана, у исто време, ти гавранови, који су величине кокошке средњих димензија, уздизали истовремено, пошто би се окупили на простору испред регионалне команде УНМИК полиције у Пећи. Чинило се као да птице прате некакав чудан ритуал.

После неколико дана, разговарајући са цивилним, локалним персоналом (преводиоци, локални полицајци и чистачице), дошао сам до сазнања да је гавран на Косову, уз медведе, вукове и дивље псе, нешто што се често може видети, а да је најпознатије поље Косова, које се управо тако и зове - Косово поље - било поприште једне од најкрвавијих битака које је историја забележила

између Турака Отоманске империје и Словена, тачније Срба са Балкана.

Далеке 1389. Срби су били сравњени са земљом, тако да је народ који је дуго времена покушавао да се уједини под једним владарем, да се организује на сопственој територији, остао једним ударцем без политичког, војног и духовног вођства, и принуђен на бег ка Европи, па и ка Италији. Ношен радозналошћу, открио сам да се ради о народу који је навикао да буде „расут“, рекао бих навикнут да га „купопродају“, још из давних времена. Прве трговине робовима нису оне са робовима из Африке који су продавани у Америци, него их има у средњем веку када су великаши куповали и продавали Словене. Још тада је створена такозвана „фабрика“ робова. Као што ћемо видети, историја је сведок како су словенски народи, из практичних разлога „хрлили“ (конверзија је нешто друго) ка једној или другој вери, да би се у предвечерје Првог светског рата нашли без аутентичне „вере“, без вође, са снагом да уједини нације које су 1914. чиниле као гомила различитих нација без правог идентитета. Подела Балкана, етничка чишћења, српске енклаве на Косову су несумњив сведок томе, а када се чита историја још од 1196. чини се да се није много променило.

Мафијаши су заузели место разбојника, корумпирани политичари су заједно са криминалом згазили владајућу класу као што је то било 1389. на Пољу гавранова, али и на целом Косову, муслиманско верско присуство се чини као ко зна који талас који креће од хришћанства Византије, да би дошли до данашњег ислама, пролазећи испут кроз веру крсташа а затим отомана.

Краљевина Србија

Срби су у VII веку прихватили хришћанство, потпадајући под утицај, културни и политички, Византије. У три претходна века, као и остали Словени, покушавали су да остану независни како од Византинаца тако и од Франака.

Словени нису имали свој новац нити скупocene предмете, тако да су данак плаћали у природи, дајући оно мало што имају (летину и стоку) или чак „прилагали“ људе који би могли да послуже као данак. Та пракса постала је тако широка да су те „слуге и робови“ постали скоро синоним за народ и територију. То је била земља - рудник „слуга“. Неки германски „племићи“ су почели да се баве продајом робова.

Због свега тога, као и због проблема да би могли да буду окупирани, Словени се ослањају на Византију, стога прихватају и њихову веру. У Цариграду влада Василије II, моћан и чудан император са идејом да створи нову империју на Западу. Али и Бугарска и њени Словени са краљем Самуилом желе да уједине Балкан.

У близини Солуна 29. јула 1014. скоро сва војска Самуилова пала је у руке императора. Василије II заробио је 14000 заробљеника. Са безобзирним и нехуманим цинизмом ископао је очи 99-орици заробљеника на сваких 100, док је стотом ископао само једно око да би могао да води своје ратне другове назад у домовину, код краља Самуила. Тој војсци требало је 60 дана да се врати кући, а Самуило је, 6. октобра 1014. доживео инфаркт када је видео своју војску на повратку.

Василије је елиминисао противничку војску и неугод-ног ривала. Али, су Словени наставили свој живот и након смрти свемогућег Василија II. Одређени резултат је, ипак, постигнут, јер је Србији и Хрватској омогућена

одређена аутономија, под номиналном византијском влашћу. Уследио је миран период, али не без инвазија, трвења и упада. Све док се 1170. у Старој Рашкој није појавио жупан Стефан Немања.

Настају краљевства Србије и Бугарске док полако нестају зидови Византије. Не баш очекивано, два словенска краља прелазе на католицизам и траже од папе да призна њихов суверенитет. Све до 1389. Србија је уживала у великом економском расту али и територијалном. Стефан Душан се, 1346, прогласио царем Срба и Бугара. Наследио га је његов син Стефан.

Када су муслимани кренули у освајање Балкана, нико није обратио велику пажњу на њих. Експедиција Турака је 14. марта 1361. освојила Једрене. Запад је схватио каква му опасност прети. Једрене је 1365. било седиште Муратовог двора. Циљ коме се тежило је био јасан.

Срби су 1371. доживели пораз, за којим је уследио покољ, а након тога и смрт цара Уроша. Битка се одиграла на Марици, а у турским хроникама назива се и *Сирф Синдиги*, „уништење Срба“. Турски план је био да заузму равницу, Косово, и да одатле крену ка централној Србији. Након битке на Косово пољу, Турци су побили све племиће, велике жупане, њих око 10.000, а неком врстом систематског прогона расут је скоро сав српски народ, од чега је један део кренуо и ка Јадранској обали. Турци су „чистили“ и албанско становништво, тако да је скоро 400.000 Албанаца кренуло ка Италији. Само њих 200.000 стигло је до Бриндизија, остали су завршили у мору. Као да говоримо о данашњим дешавањима. Тако је Немањино краљевство нестало 28. јуна 1389. на пољу црних птица: Косову пољу.

Боље су прошли сељаци, који су и под Турцима наставили да се баве својом делатношћу. Сачували су живот и ... „крв“. Од сиромашних сељака Турци су захтевали

да, између осталог, дају и свежу крв за нове трупе, такозване јањичаре. Ради се о Словенима у турским трупама, који ће постати чувени борци у оквиру турске војске. Пажљиво изабрани, одгајани, обучени, постаће најбољи војници у отоманској војсци: моћна ратна машина.

За највећи број Срба постојала је обавеза да се, пре или касније, освете за покољ на Косову пољу. Свако рођено дете постајало је могући „осветник поља црних гавранова“.

Недалеко од Косова поља, према Нишу, настало је још једно страшно сведочанство турског терора. Турски управник града Ниша угушио је српску побуну. Ухватио је 952 Србина, одсекао им главе, а затим њихове главе зазидао у једној кули, у знак упозорења осталима. Чувена Ђеле кула и данас постоји и налази се у једној капели.

Истог месеца и датума, када се одиграла битка на Косову пољу, али 1914, студент Гаврило Принцип убио је надвојводу Фердинанда аустријског, у име слободе српског народа, изазивајући тиме „империјалистичке“ реакције Аустрије, чиме је букнуо Први светски рат. Аустрија је устала против Србије, уз коју су стале Енглеска, Француска и Русија. Италија, иако је била савезница Аустрије, 24. маја 1915. се прикључује борби против Аустрије. Други светски рат је био само наставак и исправљање онога што је урађено у Првом светском рату.

Тај регион и његове границе (који се назива и „светска барутана“) били су узрок 130 ратова у историји и делили су свет на два дела још од 395. године пре Христа.

Резолуција УН 1244

Проблеми суживота различитих културних и верских група на Косову постоје од давних дана. Од сукоба Ото-

манске империје са Византијом, потом притиска Аустроугарске, стварања прве Југославије, па све до краја Другог светског рата. Током Другог светског рата Косово је под италијанско-немачком окупацијом и прикључено је, у великој мери, Албанији. Након ослобођења рађа се Титова Југославија и Косово је поново део Србије. Уставом из 1974. омогућава се широка аутономија покрајини, али и даље остаје у саставу Србије. Током 1981. почиње серија албанских протеста. Доласком Милошевића на власт, Косову се одузима аутономија. Косовски Албанци, које предводи Ибрахим Ругова, почињу да организују ненасилне протесте против власти у Београду. Српска власт је одговорила тврдом репресијом и чистком Албанаца из јавне администрације и са одговорних радних места. Ругова је 1992. изабран за председника самопроглашене „Републике Косово“, док екстремни део Албанаца оснива ОВК, која је одговорна за многе атентате и оружане акције против Срба. Насиље је настављено и након неуспеха посредовања ОЕБС-а и конференције у Рамбујеу са циљем да се дође до мирног решења, НАТО се одлучује за страшно бомбардовање Савезне Републике Југославије. Након три месеца бомбардовања, да би поразили Милошевића, НАТО улази на Косово са мисијом КФОР. Са друге стране, Резолуција УН 1244 је успоставила актуелну мисију УНМИК-а, која је покрајину ставила под међународни протекторат Уједињених нација, остављајући Косово, ипак, у саставу Србије.

НАТО, УН и ОЕБС су у покрајини ангажовали 36.000 војника у оквиру мисије НАТО-а КФОР (*Kosovo Force*), из 30 различитих земаља. Те снаге су одмах након бомбардовања ушле у покрајину, на основу Резолуције 1244 од 10. јуна 1999. Савета безбедности УН, добиле су дозволу за своју мисију. Њена мисија је да донесе и одржи безбедност у покрајини. Мисија која је названа УН-

МИК (United Nations Mission in Kosovo) са укупно 3800 људи, имала је за циљ да управља покрајином, почев од истог датума, 10. јуна 1999. такође на основу Резолуције 1244, која је и одредила циљеве прве администрације *ad interim*, са извршним функцијама, у историји УН-а:

- цивилна управа над Косовом и успостављање самосталне управе
- организовање политичких активности ради будућег статуса Косова
- координисање међународних агенција за хуманитарну помоћ
- грађење и инфраструктуре
- јавна безбедност и правни систем
- гарантовање људских права и повратак избеглица.

Ради достизања ових циљева, УНМИК је организован кроз четири стуба:

- полиција и судство, надлежност УН
- цивилна администрација, надлежност УН
- демократизација и реконструкција институција, надлежност ОЕБС
- реконструкција и економски развој, надлежност ЕУ.

У почетној фази успостављања УНМИК-а, УН шаље одређени број људи у својству цивилних функционера и полицајаца ради институционалне организације Косова. Српска војска и полиција су напустили Косово, док трупе КФОР-а и УНМИК полиције почињу свој рад. Немачка марка је уведена као званична валута. То су била тешка времена за Косово, није било воде, струје, грејања и других погодности које постоје у нашој земљи.

Италија учествује у мисији КФОР-а са најбројнијим

војним присуством, подељеним на војску, ваздухопловство и карабинијере. Граде се мостови, касарне, као и аеродром у Ђаковици. Мисија УНМИК је, насупрот томе, кренула са мањим бројем Италијана, који су додељени цивилној администрацији и полицијским снагама.

У лето 1999. контингент од 50 италијанских полицајаца долази на Косово да би се придружили другим колегама из 47 различитих земаља. У новембру 2000. дванаестак колега ће се поново вратити да би били распоређени на Косову, укључујући и моју маленкост.

Канун у традицији

Као што сам поменуо, десетак дана су нас подучавали локалним традицијама и обичајима, о карактеристикама терена на коме ћемо радити, о оперативним принципима УН и основним правцима који су тада постајали конкретни, годину дана након завршетка рата.

Између различитих тема, једна од најчешћих коју смо дотицали током обуке, а полако сам почињао да схватам разлоге, био је Канун - која је његова вредност и значај - да би се схватили обичаји и традиција Албанаца са Косова. Баш у то време један колега, Италоамериканац Дени Паскучи, тада командант Одељења за истраге у том региону и мој цимер, скренуо ми је пажњу на један од најкарактеристичнијих аспеката тог старог кодекса.

Коментарисали смо, по ко зна који пут, стопу убистава у региону. Није било дана да није дошло до убијања због крвне освете или препирке комшија, а онда ми је Дени објаснио да би се убијање зауставило, будућа жртва би требало да оде у кућу свог убице, зато што је по Кануну гостопримство испред освете, тако да док год је потенцијална жртва под кровом могућег убице, до тада ће бити на сигурном.

То је било довољно да пробуди моју радозналост, стога сам у првој књижари коју сам нашао у Приштини купио једини текст који је представљао Канун. У поглављу који говори о части, део који описује гостопримство², буквално је стајало: “Ако се ради и о убици твојих чланова породице, рећи ћеш му: добродошао“³. За неколико дана сам пажљиво прочитао књигу. Одмах сам поделио Канун на неколико структурних целина:

- прихватање Кануна од стране Албанаца, са суштинске стране, тако је постао део традиције
- његова проширеност на територији, што је био доказ да је он носилац општих вредности што му даје ранг „свакодневног кодекса“
- представља тврд орах вредности које чине албански идентитет. Мада у другој форми, преживели су период Енвера Хоџе и делимично се примењују и данас.

Стефан Константин Ђецов, отац из фрањевачке провинције у Скадру, који је рођен на Косову 1874, а убијен 1929. од стране југословенских власти, скупio је правне обичаје планинског народа, слушајући их од људи. По другој литератури, тврди се да је до прве кодификације дошло још средином 15. века, а да је то учинио принц Дукађини, звани Лек. Ако се вратимо у историјски период када је, наводно, дошло до кодификације, очигледна је временска подударност са периодом када је уништена водећа класа Словена 1389.

Када даље анализирамо Канун, евидентно се међу различитим правилима, изрекама, обичајима и традицији, истиче оно што бих назвао „заповест над заповестима“ која се тиче гостопримства, а која има толики значај да

² Канун, моралне и правне основе албанског друштва

³ Канун, поглавље 620

стоји изнад свих правила, чак и изнад освете, мада и освета има значајно место у Кануну. Ако погледамо догађаје из 1389, видећемо, као што је речено, да је један народ остао без свог војног, политичког и духовног вођства. Може се са вероватноћом претпоставити да је баш тада тај закон, или обичај или како год га назвали, и настао као историјски и социјални катализатор. У контексту у коме су Словени, и они који су то желели да буду, били издани, разбијених илузија, разочарани, убијени и расути, једина гаранција преживљавања и очувања је било то да се пружи уточиште ономе коме је било потребно, онима који су бежали час од Византије, час од Бугара, па од Отоманске империје. Пружити гостопримство и заштиту непознатом путнику, то је била гаранција која је имала реципрочни карактер у Кануну. Утилитаристички принцип који гостољубивост претвара у кључну етичку норму, а негостољубивост обешчашћује, преобраћа се у кршење светог чије непоштовање ставља у опасност социјалну кохезију.

Поглавља седам и осам Кануна посвећена су части и правилима која регулишу гостољубивост. Овај део одражава етику албанског народа. Народа где способност човека да се придржава обавезе да задржи сопствену част постаје вера. Апсолутно прихватљива, али, пошто добија карактеристике светости, подстиче на екстремне кораке, а тиме наводи на широко коришћење насиља.⁴

Част се повезује са гостопримством, а обоје је уздигнуто на ранг вере. Толико је тај појам снажан, да га Канун помиње на више места:

- увреда части никада се не опрашта⁵
- бешчашће се може осветити само проливањем крви⁶
- обешчашћени је слободан да освети сопствену

⁴ Канун, поглавље 598

⁵ Канун, поглавље 597

⁶ Канун, поглавље 598

ну част. Не даје залог, не прима савете старца, не пријављује случај суду и не задовољава се новчаном надокнадом. Ко држи до себе, сам извршава правду.⁷

Не пружити гостољубивост, увредити госта, једнако је највећој увреди за Албанца, и тада се приступа наведеним мерама. Кршења гостољубивости се разликују, по „правним“ мерама у Кануну и по градацији казни које, рецимо, предвиђају за „убиство госта на превару“⁸, што носи са собом најстроже казне: „паљење куће, уништавање обрадиве земље, убиство, прогон породице и одузимање свега што поседује“. Легенда албанске историје каже да је Павле II 1464. екскомуницирао Лека због бруталности кодекса који је носио Леково име.

Канун је постао кодекс када га је записао Ђецов, прави законописац правне традиције албанских планина. Некакав Канун постоји још увек у региону Лаберије, на југу Валоне на граници са Грчком, који је записао Исмет Ељеви, правник са универзитета у Тирани. Преносећи се са колена на колена током отоманске доминације, Канун је стигао и до нас. Као нормирана вредност, требало би веровати да још три Кануна сигурно постоје, и да се преносе кроз време, са оца на сина, из породице у породицу.

Породица

Падобранци јединице „Пуковник Мискон“, смештени у близини Пећи, спремали су се за скок, 6. јануара 2001, обучени као вештице, а том приликом би донели слаткише и поклоне албанској деци која су се окупила у дворишту војне базе. Био сам гост пуковника Рафаела Јубинија. Све је било спремно и елисе хеликоптера су почеле да се окрећу када ми је командант саопштио да

⁷ Канун, поглавље 599

⁸ Канун, поглавље 1194

се све одлаже, пошто је његово одељење хитно позвано у Митровицу ради евакуације регионалне команде УНМИК полиције.

Албанска заједница се карактерише по великом броју чланова домаћинства, пре свега у сеоским срединама која су удаљена од градова. То значи да албанска породица, пошто већина живи под кровом оног најстаријег, у просеку има више од десет чланова. То је, током мисије смо открили, имало велики значај како за јавну безбедност тако и у истрагама након почињених дела. Једно од првих упутстава које смо добили од колега које су пре нас стигле у мисију је да на улицама, какав год да је мотив наше интервенције, морамо да будемо брзи, да интервенишемо што брже и да се још брже склонимо: увек је постојала опасност да се крене са окупљањем. У Митровици се то управо десило.

Патрола УНМИК полиције, у којој је био полицајац из Немачке, зауставила је аутомобил који је возио Албанац под дејством алкохола. Колега из Немачке је по сваку цену хтео да га ухапси, мада је могао да му одузме ауто и да га пусти да оде пешке. Међутим, он га је привео и задржао у станици. Још док су полицајци обављали своју дужност, породица возача је обавештена о свему, вероватно им је јавио неко ко је све то посматрао на улици, и за кратко време пред станицом се створила група рођака и пријатељаведеног, 20-30 људи, који су захтевали да буде пуштен. Да би се избегле невоље, он је пребачен у централну команду УНМИК полиције у Митровици, а то је дало нови жар демонстрантима, који су нарастали на стотинак људи, јер су стигли рођаци рођака, тако да су почели да бацају камење на прозоре и да пале УН аутомобиле који су били на паркингу. Стога је била неопходна помоћ падобранаца команданта Јубинија, који су обавили евакуацију.

Желео сам да пружим практичан пример како је албанска породица веома ауторитарна⁹, углавном је води најстарији члан породице, у већини случајева отац, који под једним кровом или у истом крају уједињује сву децу, чак и ону која имају своје породице. Њихове куће, пре свега у селима, опасане су огромним зидовима, који означавају границе међу различитим групама. Све породице су укључене - путем мреже међусобних обавеза, међу којима ћу поново поменути ону о гостољубивости - у проширену рођачку структуру која се назива ФИС¹⁰.

ФИС

Једног јутра у марту био сам на дужности, управо је стигао колега из Швајцарске који је говорио италијански, Фабрицио Рушели. Иза себе је имао мисију у Босни, где је радио на ексхумацији из масовних гробница, углавном жртава Милошевићевог етничког чишћења.

Примили смо позив из оперативне сале Делта контроле везане за случај људских остатака. Када смо стигли на брегове општине Клина, нашли смо дванаестак кућа које су биле грађене без икаквог реда. Мотика сељака који је обавестио полицију још увек је била у земљи. Кроз обрађену земљу је испливала ципела без ђона, а потом и потколеница и лисна кост. Сазнали смо да је из тог села током рата нестало четворо људи. Међу масом која се окупила око њиве, која је делимично била обрађена, налазио се и старац који је носио традиционалну албанску капу, беле боје, што је, како сам научио, био један од знакова „стараца“ у албанском друштву. Погледао сам околу и приметио да је старац са капом најстарији од свих, а приметио сам и да га остали гледају

⁹ Канун, члан 33

¹⁰ Канун, чланови 9-19 и 101

са уважавањем и поштовањем, поштовање које се стиче због година или прећутним консензусом, пошто има улогу мудраца у заједници у којој живи. У ствари, био је шеф ФИС-а, групе фамилија које су живеле у тој области. Дао сам му знак да се приближи, на шта он није ни секунд оклевао. Иза њега се кретала група људи, који су ишли пажљиво да га не престигну а истовремено пазећи да не стану на земљу одакле су требала да почну ископавања. Рекао сам преводиоцу да га пита ко је „главни“ у селу, а старац, гледајући ме директно у очи, потврди да је он. Уз помоћ преводиоца сазнао сам да су Срби током рата одвели одатле више особа, а да се њих четворо никада није вратило. Док је колега из Швајцарске почео да обележава терен где смо затекли кости, питао сам старца да ли се сећа нечега у вези са тим особама: како су биле обучене, да ли су имали нешто специфично на себи (ланчиће, наруквице, итд) што би могло да помогне у идентификацији жртава. Човек ми је дао прецизна имена несталих. Објаснио ми је чиме су се бавили и која је њихова улога била у оквиру заједнице.

У међувремену, Фабрицио је уклонио земљу са онога што је личило, а сада више није било сумњи да се радило о телу у лежећем положају. Када смо успели да разазнамо боју мајице и панталона, старац нам је рекао да погледамо да ли око врата има ланчић. До врата, у ствари лобање, нисмо још били стигли. Када је Фабрицио обавио посао до краја, наишли смо и на привезак и на ланчић. Дали смо их старцу, који нам је дао основне податке о човеку чији смо леш пронашли. Старац је очистио ланчић од земље, а затим се удаљио да би отишао код удовице и са њом провео пола сата, а она нам је сузним очима затражила тело супруга. Фабрицио је завршио послове вађења костију, тако да, када смо добили сагласност судије, удовици смо предали оно што је

преостало од њеног мужа.

Ова епизода је за мене била откровење, што због открића улоге старих у албанском друштву, који - иако имају своје мане - и даље задржавају своје место на апсолутан начин, али и због невероватног, недодирљивог ауторитета који је старац имао према групи, која га је гледала као лидера, харизматичног вођу.

У албанском друштву на Косову домаћинство се гради код мушкарца. ФИС чине само рођаци са очеве стране, док рођаци са мајчине стране, иако се признају као сродници, нису део тога¹¹. У оквиру ФИС-а нису дозвољени бракови, него се преносе статус и власништво¹². Рођаци у ФИС-у имају обавезу да наслеђују освету и да штите жене. Заштита жена у оквиру групе има циљ заштите имовине која има инструменталну вредност, ради ширења и повећања радне снаге. У Кануну, брачни избор родитељи намећу младима и уговарају га одвојено¹³, али одлука о браку мора да буде одобрена и од стране рођака ФИС-а, али и са мајчине стране. Данашња брачна формула није толико ригидна, млади сами бирају свог партнера, али због форме, углавном се поштује избор родитеља. И даље се домаћинство гради код мушке линије, али постоје тенденције - пре свега у већим градовима - да млади почињу живот сами, а и велика миграција становништва им то омогућава када живе далеко. Обавеза последњег детета да остане са родитељима и даље је на снази. У оквиру породице, у потпуно неравноправном положају су жене¹⁴. У том смислу више од било каквих анализа рећи ће неколико одломака из Кануна:

---

11 Канун, члан 36

12 Канун, члан 16

13 Канун, члан 12

14 Канун, чланови 20-29

- оженити се значи створити породицу, додајући породици још једну особу која осим што ће њене руке користити за рад рађа и потомство¹⁵.

- муж који туче жену није крив пред законом, нити њени рођаци могу да траже ништа заузврат¹⁶.

- крв жене се не може поредити са крвљу мушкарца, стога рођаци жене морају да реагују крвљу уколико је муж убијен¹⁷.

- жена је мешина, створена да трпи¹⁸.

- жена нема право на децу ни на кућу¹⁹.

Жена на Косову

На Косову, ван површне свакодневице која не даје могућност да се дође до улоге жене барем како је види традиција и обичаји, друштвена разматрања о улози жене, пре свега у породици, су и даље ретка и маргинална.

У УНМИК мисији, локални преводилац је тачка ослонца за међународне полицајце, и директни контакт са локалном полицијом. Већина преводилаца, барем у Пећи, су младе девојке чији ниво културе је много виши од просечног.

Прошло је годину дана од завршетка рата када сам, причајући са Илиријаном, преводиоцем у Одељењу за убиства, сазнао две ствари које су ми помогле да појмим улогу жене у том друштву. Поверила ми је да су жене које раде за УН или за друге међународне организације често критиковане зато што су у контакту са странцима. На то је требало додати да су плате преводилаца и до пет пута веће од косовског просека, који се тада кретао око 400 евра. Неке локалне судије које су зарађивале

---

15 Канун, члан 11

16 Канун, члан 28

17 Канун, члан 28

18 Албанска пословица

19 Канун, члан 34

нешто мало више од те цифре, понекад би протестовале јер су били незадовољни, претећи да ће напустити звање судије да би постали преводиоци. Једини проблем је био што нису знали енглески. Илиријана ми је, такође, поверила да је у току рата због бомби НАТО-а и српског прогона њена породица бегала ка Албанији, и да су се тада непознати људи приближили њеном оцу интересујући се да ли је спреман да прода кћер. На срећу нашег преводиоца, отац је одбио понуду. Неколико месеци након овог разговора, добио сам, добровољно, случај заштите младе девојке, коју ћемо звати „Марија“, која је одлучила да сарађује са међународном полицијом у случају убиства које се одиграло у покрајини пре мог доласка.

Марија је имала једва нешто преко двадесет година, већ је имала троје деце, и била је одлучна да сарађује након година малтретирања и лишавања свега и сва чега. Одузели су јој децу када је постало очигледно да представља опасност пошто је имала редовне контакте са УНМИК полицијом. Када се УНМИК полиција уверила да Марија сарађује, нису имали ни најмању идеју како да организују програм заштите, а још мање шта је потребно да се уради. Прво време, мењала је дом свакога дана, ишавши из куће у кућу, тако је прошла и кроз моју, док ми се није обратио бригадир карабинијера кога сам затекао на Косову, а кога сам упознао двадесет година пре тога: Анђело Уликс. Анђело и ја смо били у Бејруту 1982. када сам служио војни рок при карабинијерима падобранцима који су послати у Либан након покоља Палестинаца у Сабри и Шатили, масло Аријела Шарона. Девојку су прихватили и штитили на најбољи могући начин, „лоши“ су похапшени, а она је добила визу за Немачку.

Оно чега се и данас сетим је лице девојке која је као веома млада видела толико ружних ствари у животу, далека годинама и годинама од сазнања о сопственом

људском достојанству, која је изгледала изгубљено и збуњено када смо били на располагању и када смо јој помагали, али се није плашила чињенице да може бити убијена. У њеним гестовима, у њеним очима, у њеном „неплакању“ толико пута сам прочитао оно што и није права изрека: „ја сам само жена“.

Марија и Илиријана су, у мом косовском искуству, биле два одлучна сведока које су ми омогућиле да схватим драматичност женске улоге на Косову, без обзира на образовну или културолошку разлику међу њима. Њих две су ми помогле да разумем улогу жене на Балкану, коју на драматичан начин на неколико места описује Канун.

Дата реч: отмица Шабана Манаја

Једне фебруарске вечери кренуо сам у Генерални штаб специјалне шпанске полицијске јединице у Пећи да бих заједно са колегама из још десетак земаља договорио хапшење двадесетак Косовара, које смо сматрали одговорним за убиство политичког експонента Руговине партије (ДСК), адвоката Шабана Манаја.

Учетири ујутро, са педесетак возила у колони, кренули смо, са непробојним прслуцима на себи, ка брежуљцима Истока. Ноћ је била прилично магловита. Непостојање уличног осветљења, тиха рок музика са касете колеге из Литваније, Смирноваса Александраса, који је возио џип, дали су ми осећање да се ради о америчком акционом филму, у коме добри побеђују лоше. Ми смо били на крају колоне која је клизила међу брежуљцима. С времена на време неко се издвајао из те светлеће змије да би заузео своју позицију. Договор је био да у 5,00 почнемо са упадом у куће осумњичених.

Адвокат Шабан Манај, кандидат Демократског савеза Косова у изборној јединици 174, са боравиштем у Исто-